

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 22 ΜΑΪΟΥ 2015
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1. Είναι σαφείς οι επιρροές στο έργο του Δ. Σολωμού από το δημοτικό τραγούδι, που σε αρκετά σημεία συνυφαίνονται με χαρακτηριστικά της Επτανησιακής Σχολής, της οποίας ήταν κυρίαρχη μορφή ο ίδιος ο ποιητής.

Τρεις από τις κυριότερες επιδράσεις της δημοτικής ποίησης είναι :

α. η κυριαρχία ρημάτων και ουσιαστικών καθώς και η χρήση δραματικού Ενεστώτα καθιστούν τη γλώσσα ιδιαίτερα δραστική, ζωντανή και παραστατική και προσδίδουν αμεσότητα, παραστατικότητα και ζωντάνια. Χαρακτηριστικά παραδείγματα από το 5 [22] ο στίχος 4 «δεν έχω», ο στίχος 7 «τ' απλώνω», στίχος 13 «ξυπνώ, κάθομαι, κινδυνεύει» και στίχος 14 «βάνω...γαληνεύει»

β. η σύνθεση ανά τρία (τριαδικό σχήμα) με χαρακτηριστικό παράδειγμα την τριπλή επανάληψη του «καν» στο 4[21], στίχοι 14 -16 «καν σε ναό... κάνε... καν τ' όνειρο»

γ. η προσωποποίηση της φύσης και των φυσικών στοιχείων, που συμπεριφέρονται σαν ανθρώπινη οντότητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα στο 5[22] στίχοι 1-2 «Εχαμογέλασε γλυκά στον πόνο της ψυχής μου... της καλής μου»

[Εναλλακτικά οι μαθητές θα μπορούσαν να δώσουν ως επιδράσεις της δημοτικής ποίησης τ' ακόλουθα :

α. ο ιαμβικός 15σύλλαβος στίχος «απηρτισμένος», δηλαδή κάθε στίχος έχει ολοκληρωμένο νόημα που τελειώνει με το στίχο (χωρίς διασκελισμούς). Χαρακτηριστικό παράδειγμα στο 3 [20] ο στίχος 3, όπου στο β' ημιστίχιο επαναλαμβάνεται η ησυχία.

β. το σχήμα της υπερβολής με χαρακτηριστικό παράδειγμα στο 4[21] το στίχο 7 «τότε από φως μεσημερνό η νύχτα πλημμυρίζει»]

B1. Στο έργο του Δ. Σολωμού το φως διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο, καθώς μπορεί να μεταμορφώνει τα πράγματα που αγγίζει και να μετουσιώνει τα σώματα που φωτίζει. Αισθητή στο φως είναι η ενέργεια και η όραση του Θεού. Χαρακτηριστικά παραδείγματα που εντοπίζονται στο απόσπασμα που μας δίνεται είναι τ' ακόλουθα :

α. 3 [20] στίχοι 10-12 «Εσειότουν τ' ολοστρόγγυλο και λαγαρό φεγγάρι... βρέθηκε μια φεγγαροντυμένη». Το φεγγάρι ως βασικό στοιχείο ρομαντισμού που υπηρετεί ο Σολωμός και ως προσωποποιημένη οντότητα δέχεται τη μαγική επενέργεια της φύσης διαλύοντας -

ως «λαγάρ», διαυγέστατο - το σκοτάδι που επικρατούσε και φωτίζει την πλάση σκιαγραφώντας το σκηνοθετικό πλαίσιο που θα υποδεχτεί τη θεϊκή υπόσταση της Φεγγαροντυμένης.

β. 4 [21] στίχοι 1-2 «Εκοίταξε τ' αστέρια ... δεν την εσκεπάσαν». Παίρνοντας χαρά από το κοίταγμα της Φεγγαροντυμένης τ' αστέρια έλαμψαν περισσότερο, αλλά, παρά τη λαμπρότητά τους, που την έλουσε, δεν ξεπέρασαν τη λάμψη και το δικό της φως. Το ποιητικό μοτίβο της μορφής που είναι ντυμένη με φως έχει χρησιμοποιηθεί αιώνες πριν από το Σολωμό σε ευρεία κλίμακα. Η θαυμάσια σύλληψη της μορφής που είναι «ντυμένη» με φως έχει την απώτερη πηγή της στην Παλαιά Διαθήκη και στους εκκλησιαστικούς ύμνους. Στο βιβλίο των Ψαλμών στην «Αποκάλυψη του Ιωάννη» και στην Καινή Διαθήκη υπάρχει η ίδια εικόνα.

γ. 4 [21] στίχοι 7-8 «Τότε από φως μεσημερνό ... ολουθε λαμπυρίζει». Η εικόνα της φωτοχυσίας επανέρχεται και συνεχίζει να δίνεται σε ανιούσα κλιμάκωση. Στο στίχο 7 η νύχτα γίνεται μέρα, και μάλιστα καταμεσήμερο, πλημμυρίζοντας από φως σαν εκείνο του πάμφωτου μεσημεριάτικου ήλιου. Τέλος, η λάμψη του φωτός γενικεύεται και κορυφώνεται, καθώς χύνεται σε όλη την πλάση, που έγινε ναός και που λάμπει παντού. Η περιγραφή της εικόνας της φωτοχυσίας γίνεται πιο ζωντανή και παραστατική με τη χρήση του δραματικού ενεστώτα: « πλημμυρίζει» , «λαμπυρίζει» .

Το σχήμα της υπερβολής (η νύχτα πλημμυρίζει από μεσημεριανό φως, «ολούθε λαμπυρίζει») και οι μεταφορές «πλημμυρίζει» και «έγινε ναός» τονίζουν την έκταση και την ένταση του μεταφυσικού φαινομένου που, επειδή ακριβώς υπερβαίνει τους φυσικούς νόμους θεωρείται αδιανόητο (καθ' υπερβολή). Το πολυσύνδετο σε αυτούς τους στίχους (1 – 8) δημιουργεί την αίσθηση της κλιμάκωσης της επικοινωνίας της φεγγαροντυμένης με τη φύση, επικοινωνίας που κορυφώνεται με την εικόνα της λαμπρής φωτοχυσίας που κάνει τη νύχτα μέρα και μεταμορφώνει τη «χτίσι» σε ναό.

δ. 4 [21] στίχοι 19-20 «που ομπρος μου τώρα ... τό μάτι ν' αναβρۇζει». Στους συγκεκριμένους στίχους το φως αισθητοποιείται μέσω της παρομοίωσης, με την οποία αποδίδονται στη μνημονική ανάκληση τα στοιχεία της ορμής και της ανάκλησης από μεγάλο βάθος, ενώ η αναφορά στον ήλιο που στολίζει το νερό της πηγής μας αφήνει να υποθέσουμε ότι και η ανάκληση της ανάμνησης γίνεται σ' ένα πλαίσιο φωτεινό. Η γλυκιά ανάμνηση που ήταν κρυμμένη στα βάθη του μυαλού του βγαίνει με ορμή από το σκοτάδι στο φως, αποκαλύπτοντας ξεχασμένες εικόνες και συναισθήματα.

B2α. Στο έργο του Δ. Σολωμού «ο Κρητικός» εμφανίζονται τα παρακάτω χρονικά επίπεδα. **Πρώτο χρονικό επίπεδο** (κύρια αφήγηση): ο χρόνος του ναυαγίου (θαυμαστή εμπειρία της φεγγαροντυμένης και του ανεκλάλητου ήχου). **Δεύτερο χρονικό επίπεδο** (αναδρομές στο παρελθόν): το διάστημα της προϊστορίας του αφηγητή στην Κρήτη, τα γεγονότα της ζωής του πριν το ναυάγιο. **Τρίτο χρονικό επίπεδο** (πρόδρομες αφηγήσεις): τα γεγονότα του παρόντος του ήρωα. Η ζωή του ως πρόσφυγας μετά το ναυάγιο και το χαμό της κόρης. **Τέταρτο χρονικό επίπεδο** (μεταφυσικός-υπερβατικός χρόνος): ο οραματισμός της Δευτέρας Παρουσίας .

Στο απόσπασμα 5 [22] εμφανίζονται μόνο τα τρία πρώτα χρονικά επίπεδα, τα οποία εναλλάσσονται κινηματογραφικά, για να διασφαλιστεί η δραματική ένταση. Συγκεκριμένα :

ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΗ: • Φλέμιγκ 40, τηλ. 2109911569 • Κύπρου 51, τηλ. 2109941471, 2109935566 • Γερουλάνου 103, τηλ. 2109911067

ΗΛΙΟΥΠΟΛΗ: • Ναυαρίνου 12, τηλ. 2109944396, • Πρωτόπαππα & Ρόδου 2, τηλ. 2109955210 - 211

ΓΛΥΦΑΔΑ: Λ. Βουλιαγμένης 147 & Πραξιτέλους 2, τηλ. 2109680008

email : support@romvos.edu.gr

Α' επίπεδο (χρόνος ναυαγίου) στίχοι 1-4 «Εχαμογέλασε γλυκά ... εγώ την είδα». Η ενότητα ανοίγει με την εικόνα της φεγγαροντυμένης να χαμογελά γλυκά και να δακρύζει. Το γλυκό της χαμόγελο και τα δακρυσμένα μάτια της είναι η σιωπηλή της απάντηση στην έκκληση του Κρητικού. Η φεγγαροντυμένη, λοιπόν αφού «διαβάζει» στα σωθικά του Κρητικού τον «πόνον» της ψυχής του, αντιδρά με διττό τρόπο, εκδηλώνοντας αντίστοιχα συναισθήματα: πρώτα «Εχαμογέλασε γλυκά», δείχνοντας έτσι τη συμπάθεια, τη συμπόνια και την αγάπη της για τον ήρωα, και στη συνέχεια «εδάκρυσαν τα μάτια της», προφανώς επειδή συγκινείται νιώθοντας θλίψη για τις συμφορές του.

Το γλυκό χαμόγελο της Φεγγαροντυμένης ο Κρητικός το ερμηνεύει προφανώς ως θετική ανταπόκριση στην παράκλησή του. Το εισπράττει ως υπόσχεση για την αίσια έκβαση της προσπάθειάς του. Γι' αυτό ενδεχομένως συνεχίζει το κολύμπι με ανανεωμένες τις δυνάμεις, όπως θα φανεί παρακάτω.

Γ' επίπεδο (αφηγηματικό παρόν ως επαίτης) στίχος 5 «Εγώ από κείνη τη στιγμή δεν έχω πια το χέρι». Ο Κρητικός διακόπτει την αφήγηση των γεγονότων και με τη φράση «Εγώ από κείνη τη στιγμή» μας μεταφέρει στο αφηγηματικό παρόν (από το χρόνο της ιστορίας έρχεται στο χρόνο της αφήγησης).

Β' επίπεδο (αναδρομική αφήγηση) στίχος 6 «Π' αγνάντευεν Αγαρηνό κι εγύρευε μαχαίρι». Γίνεται αναφορά στο ένδοξο παρελθόν του στην Κρήτη.

Γ' επίπεδο (αφηγηματικό παρόν) στίχοι 7-10 «Χαρά ... ξαναζωντανεύουν». Ο Κρητικός εξομολογείται ότι έχει ξεπέσει: μετά απ' αυτό το δάκρυ της το χέρι του δεν είναι πια το ίδιο. Δεν έχει τίποτα από εκείνη τη ρώμη που το ενδυνάμωνε μόλις έβλεπε τους Τούρκους. Μοιάζει σαν να αποδυναμώθηκε με τέτοιο τρόπο και σε τέτοιο βαθμό που δε χαίρεται πια τον πόλεμο. Θυμίζει το αδύναμο χέρι του Σουλιώτη των «Ελεύθερων πολιορκημένων», που κάθεται παράμερα και κλαίει, γιατί δεν έχει τη δύναμη να σηκώσει το ντουφέκι του. Αντί για χέρι πολεμιστή αυτό μοιάζει περισσότερο με χέρι ζητιάνου που απλώνεται προς τους διαβάτες. Η δυστυχία του, λοιπόν, αντικατοπτρίζεται στα κουρασμένα μάτια του, όταν τα βράδια πέφτει να κοιμηθεί.

Α' επίπεδο (χρόνος ναυαγίου) στίχοι 11-12 «Και μέσα στ' άγριο πέλαγο... αναζητάει». Εφιαλτικά μέσα στο όνειρό του ζωντανεύει το άγριο πρόσωπο της φύσης, όπου η κόρη κινδυνεύει να χάσει τη ζωή της.

Γ' επίπεδο (αφηγηματικό παρόν) στίχοι 13-14 «Ξυπνώ φρενίτης ... γαληνεύει». Ο αφηγητής επανέρχεται στο χρόνο της αφήγησης. Τινάζεται ταραγμένος (φρενίτης), ανακάθεται και κινδυνεύει να τρελαθεί (ο νους μου κινδυνεύει) από την ψυχική αναστάτωση του εφιάλτη. Έτσι, βάζει την παλάμη του στο μέτωπό του και αμέσως ηρεμεί.

Α' επίπεδο (χρόνος ναυαγίου) στίχος 15 «Τα κύματα ... μυρωδάτα». Στο στίχο αυτό φαίνεται η εναγώνια πάλη του με τα κύματα την ώρα του ναυαγίου.

Β' επίπεδο (αναδρομική αφήγηση) στίχοι 16-20 «Με δύναμη που δεν είχα ... π' αλαίμαργα πατούσα». Το χέρι γίνεται και πάλι μέσο μετάβασης από την αναδρομή του ονείρου στο επόμενο επίπεδο της αφήγησης με μια δύναμη νεανική (αναδρομή στα πρώτα νιάτα του), μια δύναμη που δεν είχε ακόμη κι όταν οι Κρητικοί, λίγοι οι ίδιοι, πολεμούσαν σκληρά με τους πολλούς, αλλά ούτε και όταν χτυπούσαν με αληθινά πολεμικό μένος τους Τουρκοαιγυπτίους στη Λαβύρινθο, κοντά στη Γόρτυνα.

Α' επίπεδο (χρόνος ναυαγίου) στίχοι 21-22 «Στο πλέξιμο... στην πλευρά της κυράς μου». Έτσι, μ' αυτή τη δύναμη άρχισε πάλι να κολυμπάει, και το έντονο κολύμπι αλλά και η παρουσία της κόρης, που, τώρα, λες και ωρίμασε η ίδια η σχέση τους (χαρακτηρίζεται πια σαν κυρά του), έκανε την καρδιά του να χτυπάει ακόμη πιο έντονα. (Ύστερα από την αναδρομή στο παρελθόν της Κρήτης ο αφηγητής επανέρχεται στην αφήγηση της πάλης με τα κύματα...)

B2β. Με την παρομοίωση που μας δίνεται αισθητοποιείται η ένταση του αμοιβαίου ερωτικού βλέμματος και της έλξης των ψυχών. Η Φεγγαροντυμένη και η στροφή του βλέμματός της στον Κρητικό παρομοιάζεται με μια πυξίδα που με τη μαγνητική της βελόνα στρέφεται πάντα στο Βορρά. Με την παρομοίωση τονίζεται η διονυσιακή διάθεση που προκαλεί στον Κρητικό αυτό το μεταφυσικό βίωμα. Τον μαγνητίζει και τον μεταφέρει σε μια κατάσταση έκστασης, με αποτέλεσμα να χάνει κάθε επαφή με τον έξω κόσμο.

Αν δώσουμε στην πετροκαλαμίθρα τη σημασία του αλεξικέραυνου (όπως ενδεχομένως στην υστερότερη παραλλαγή: «Εγώ το σίδερο κι αυτή η πετροκαλαμίθρα»), αξίζει να αναφέρουμε την άποψη του Γ. Δάλλα: «Η φεγγαροντυμένη εδώ εν είδει αλεξικέραυνου, με τη διαμεσολάβηση του ήρωα [...] καλείται να εξουδετερώσει την οργή του κεραυνού που πέφτει [...] επικίνδυνα [...] πολύ κοντά στην κορασιά...». Απέναντι σε αυτή τη σοβαρή ερμηνεία, ωστόσο, θα μπορούσε να διατυπωθεί η επιφύλαξη ότι ήδη έχει επέλθει η γαλήνη στη φύση και έχει περάσει ο κίνδυνος του κεραυνού για την κόρη.

Γ1α.

Η παρατεταμένη ματιά της φεγγαροντυμένης ενεργοποιεί μια διαδικασία μνημονικής αναζήτησης, που στηρίζεται στην ομοιότητα της οπτασίας με κάποια ακαθόριστη μορφή από το παρελθόν, γλυκιά και ξεχασμένη. Ο Κρητικός συλλογίζεται ότι ίσως να είχε ονειρευτεί τη Φεγγαροντυμένη, όταν ήταν ακόμη πολύ μικρός, όταν δεν είχε άλλες μνήμες και εμπειρίες, του φέρνει πιθανόν υποσυνείδητα την εικόνα της Παναγίας. Σαν μια μνήμη αρχέγονη, που τον συνδέει με τη ζωή πριν απ' τη γέννηση, ή ίσως και με μία από τις πιο αγαπημένες μορφές και μνήμες που ο καθένας έχει, τη μητέρα του. Τη νιώθει σαν μια παλιά γλυκιά ανάμνηση, ίσως και σαν μια ιδέα που έμεινε ξεχασμένη κάπου στο βαθύτερο υπόστρωμα της μνήμης του, στην παιδική του ηλικία, ακόμη και σε μια προσωπική φάση της ύπαρξης, και που τώρα προβάλλει μπροστά του δυναμικά.

Γ1β.

Σ' αυτούς τους στίχους παρατηρούμε ουσιαστικές αλλαγές που σημειώνονται στη ζωή του Κρητικού και μεταβάλλουν το ήθος του. Συγκεκριμένα, ο αφηγητής θίγει πως η παρουσίαση της Φεγγαροντυμένης επέδρασε καταλυτικά στον ψυχισμό του καθιστώντας τον ευαίσθητο και τρυφερό ήρωα, που μάχεται να επιβιώσει και να εκπληρώσει το ηθικό χρέος του – να οδηγήσει στην ακρογιαλιά σώα την αγαπημένη του-. Χάνεται ακαριαία η πολεμοχαρής διάθεσή του δίνοντας τη σκυτάλη στην ταπεινωμένη φιγούρα του επαίτη που με καταρρακωμένη αξιοπρέπεια αγωνίζεται να διασφαλίσει τα προς το ζην. Η καθοριστική, λοιπόν, αλλαγή στη ζωή του από ήρωα σε επαίτη αισθητοποιείται με τη λειτουργία του

«χεριού» που ενώ στο παρελθόν ήταν φορέας ηρωισμού, τώρα μεταλλάσσεται σε σύμβολο οίκτου.

Δ1. Στα κείμενα του Δ. Σολωμού και του Κ. Καρυωτάκη παρατηρούνται οι εξής ομοιότητες και διαφορές:

ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ

1. **Η αιφνίδια εμφάνιση μιας γυναικείας οπτασίας με κοινό σκηνικό τη θάλασσα.** Στο έργο «Κρητικός» στο 3 [20] «Κι η θάλασσα που σκίρτησε» - «Και ξετυλίγει ογλήγορα κάτι που εκείθε βγαίνει, κι ομπρός μου ιδού που βρέθηκε μια φεγγαροντυμένη», ενώ στο «Της θάλασσας νεράιδα» στο στίχο 5-6 «Ένα κορμί παρθενικό ... σε κύματ' αφρισμένα».
2. **Το απαράμιλλο κάλλος και των δύο θεϊκών μορφών.** Στο κείμενο του Δ. Σολωμού 3[20] στίχοι 13-14 «θεϊκιά θωριά της ... χρυσά μαλλιά της» και 4[21] στίχος 6 «Κι έδειξε πάσαν ομορφιάν...» και στο κείμενο του Κ. Καρυωτάκη στους στίχους 7-8 «ο ήλιος εσκυθρώπασε ... τα κάλλη τ' απολλώνεια».

(Εναλλακτικά οι μαθητές μπορούσαν να δώσουν ως ομοιότητα **την καταλυτική επιρροή της παρουσίας στη φύση** στο στίχο 1 του 4[21] στο έργο του Σολωμού και στο στίχο 9 του Καρυωτάκη. Επίσης, **η θεϊκή υπόσταση που προσδίδεται στις δύο γυναικείες μορφές** φαίνεται στο στίχο 9 του Καρυωτάκη και στο 4[21] στίχο 22 του Σολωμού. Τέλος, **και οι δύο γυναικείες μορφές είναι αξιέραστες.** Αυτό φαίνεται στο στίχο 6 του Καρυωτάκη και στο 4[21] στίχο 5 του Σολωμού.)

ΔΙΑΦΟΡΕΣ

1. Στον «Κρητικό» ο ήρωας μάχεται με τα κύματα στην προσπάθειά του να επιβιώσει και να σώσει την αγαπημένη του. Αυτό φαίνεται στο 4[21] στίχοι 37-38 και στο 5[22] στίχοι 21-22. Αντίθετα, στο ποίημα του Καρυωτάκη στους στίχους 3-4 ο αφηγητής βρίσκεται κρυμμένος σ' ένα έρημο ακρογιάλι παρακολουθώντας από μακριά το όραμα που προβάλλεται.
2. Το κυρίαρχο συναίσθημα που αναπτύσσεται ανάμεσα στον ήρωα και τη θεϊκή οπτασία είναι ο φόβος στο στίχο 13 του Καρυωτάκη, ενώ στο ποίημα του Σολωμού κυριαρχεί το έντονο αμοιβαίο ερωτικό συναίσθημα στο 4[21] στίχοι 10-12.
3. Το χρονικό πλαίσιο που επικρατεί στο ποίημα του Καρυωτάκη είναι πρωί (στίχος 7), ενώ στον «Κρητικό» τα γεγονότα εκτυλίσσονται βράδυ (3[20] στίχος 10).

ΣΧΟΛΙΟ

Η επιλογή του ποιήματος θα αιφνιδίασε τους μαθητές, καθώς αποτελεί θέμα εξέτασης για τρίτη φορά στα τελευταία πέντε χρόνια. Τα θέματα ήταν διατυπωμένα με σαφήνεια, απαιτούσαν όμως την εμβριθή μελέτη, τη διεισδυτική ματιά και την κριτική σκέψη του μαθητή. Τέλος, έπρεπε να αξιοποιηθεί όλος ο χρόνος που είχαν οι μαθητές στη διάθεσή τους προκειμένου να δοθούν ολοκληρωμένες απαντήσεις.

Επιμέλεια Απαντήσεων

Θαλασσινού Μαρία

Παπανικολάου Κλαυδία

Τρουλάκης Μάνος

ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΗ: • Φλέμιγκ 40, τηλ. 2109911569 • Κύπρου 51, τηλ. 2109941471, 2109935566 • Γερουλάνου 103, τηλ. 2109911067

ΗΛΙΟΥΠΟΛΗ: • Ναυαρίνου 12, τηλ. 2109944396, • Πρωτόπαππα & Ρόδου 2, τηλ. 2109955210 - 211

ΓΛΥΦΑΔΑ: Λ. Βουλιαγμένης 147 & Πραξιτέλους 2, τηλ. 2109680008

email : support@romvos.edu.gr